Peștera platonică și peștera eliadescă

(despre nuvela Podul de Mircea Eliade)



Motto: „Cu cât omul suferă mai mult, adică este mai solidarizat cu Cosmosul, cu atât își face loc mai puternic dorința de a se elibera, setea de mântuire" (Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, 1943).

În cele ce urmează mă voi ocupa de nuvela eliadescă *Podul*, prezentată în Wikipedia la nivel proletcultist, nu numai prin invocarea proletcultistului Zigu Ornea care în 1957 l-a turnat pe Noica la Securitate, în loc să-i publice manuscrisul despre Hegel.

Cei responsabili cu fasonarea fișei de prezentare a nuvelei *Podul*, pe care n-au înțeles-o nici ei, nici cei pe care-i citează la bibliografie, în primul rând **greșesc** scriind că în nuvelă ar apărea „patru prieteni".

E drept că doar la sfârșitul povestirii, din cuvintele de rămas bun rostite de Onofrei, analfabeții funcționali ar fi avut o șansă să-și dea seama că celor trei călători spre via Gorgani, „cea mai frumoasă vie din această parte a Dobrogei", li se adăugase un al patrulea care va fi primul ce părăsește compartimentul de clasa I-a.

Referitor la povestirea lui Gologan, administratorii enciclopediei informează în mod eronat că unii dintre cei ce duc o viață de petreceri mondene „ar fi obosit și ar fi renunțat să caute esența vieții". Unde? În petreceri? În confortul stațiunilor balneare?

Din abundenta colecție de cuvinte înșirate fără rost, mai redau gogomănia după care bătrâna cea oarbă ar fi tânjit la reintegrare într-un paradis pierdut. Aceasă gomomănie este perfect asortată cu cele apărute în 2002 în „Observatorul cultural" , de unde wikipediștii de rang înalt [1] au extras inepția după care din labirint s-ar putea ieși prin „educarea unei cunoașteri latente, preexistentă a sinelui". Această pre-existentă cunoaștere s-ar realiza, vezi Doamne, prin ruptura produsă de trecerea podului.

Incultura propagată prin Wikipedia – care întâi a cenzurat toate interpretările povestirilor eliadești propuse de Isabela Vasiliu-Scraba, apoi, în aprilie 2022, a eliminat cu totul prezentarea ei din confiscata enciclopedie –, atinge apogeul odată cu presupunerea că spațiul sacru ar avea elemente. Cititorul nu este scutit nici de această inepție, atunci când parcurge eronata prezentare a finalului povestirii *Podul*. Acum i se servește pe tavă gogomănia după care fiecare om ar intra în legătură cu asemenea *elemente*, doar că majoritatea oamenilor nu le recunosc (accesare pe 17 aprilie).

Să fie evidenta a-culturalizare urmare directă a cocoțării lui Culianu deasupra lui Eliade, după expresia lui Petru Ursache? Un semn în plus ar fi dat de ifosele celui care, fără să fi înțeles nuvela *Podul*, scria că autorul „nu reușește să dizolve teza metafizică în substanța epică și intelectuală a prozei" (Mihai Gheorghiu, Ed. Humanitas, 2015).

În *Camera Sambo* (Cluj, 2008, 187-188), Petru Ursache citează inedita asociere făcută de Petre Țuțea între *homo religiosus* al lui Eliade și ideea platonică de om. Idee la care participă nemijlocit omul capabil să iasă la lumina soarelui, rupând lanțurile prin care este obligat să vadă în exclusivitate umbrele de pe zidul peșterii (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Mistica platonică*, Slobozia, 1999).

La Platon, asemenea participare este însă pe alese. Fiindcă nu toți locuitorii peșterii resimt înlănțuirea. Doar puțini sînt cei care nu numai că o sesizează, dar trec și la acțiune, făcând marele efort de a scăpa de lanțuri și de a se întoarce cu spatele la umbrele de pe pereți. Abia schimbarea orizontului spiritual îi aduce pe cei puțini, care participă la ideea platonică de om, într-o situație, să-i spunem, „fără ieșire": Cum să mai trăiască ei în întunericul peșterii, în colectivitățile de captivi ai umbrelor, după ce au contemplat reflexia în apă a luminii Soarelui?

Interesant este că, de jos în sus, dinspre aici către dincolo, adică dinspre lumea simțurilor, reprezentată de misticul Platon prin întunericul peșterii, către lumina din afară, nuvela eliadescă *Podul* se putea foarte bine intitula „Marea" sau „Ieșirea spre Lumină", sau, dată fiind perspectiva creștină a trei dintre cele patru povestiri, chiar „Mântuirea". Numai că, din sensul invers, al locotenentului de roșiori care are de retrăit drama trecerii de la lumină spre întunericul peșterii, sau, cum scrie Eliade, drama reintegrării în lumea de aici, nuvela nu putea primi alt nume decât cel dat de genialul ei autor.

Onofrei redă situația fără ieșire – în care s-ar găsi frumosul locotenent – întâi printr-o cameră fără uși și ferestre, apoi prin capătul unui tunel în care „te lovești de peretele muntelui, și încerci atunci să te întorci, dar nu izbutești. Nu izbutești să-ți întorci nici măcar trupul, căci simți peretele chiar acolo, în spatele tău, te lovești de el, și-l simți de asemenea deasupra craniului, parcă tot mai aproape, parcă amenințând să te strivească, și totuși îți spui: *trebuie să existe o ieșire*. Ei bine, domnilor, vă asigur că *există o ieșire*. Dar, evident, pe alt plan" (p.190).

Povestirea a fost scrisă în 1963, când prietenul său Noica n-a putut fi scăpat din temnița politică. Nici prin „Amnesty for Political Prisoners", nici pe calea cumpărării [2]. Între coperțile unei cărți, povestirea a apărut prima dată în Occident, în anul scrierii ei, în volumul *Nuvele* editat de Uscătescu la Madrid (Editura Destin, 1963, 151 p.) și nu șapte ani mai târziu la București, cum greșit trec în wikipedia adoratorii turnătorului Zigu Ornea.

Existența în lumea devenirii pe care o duce Onofrei tânjind după experiența copleșitoare de care Dumnezeu l-a învrednicit să se bucure, experiență de care nu mai știe dacă a fost în vis sau aievea, ar fi, după spusa lui Eliade, oarecum înrudită cu „situația fără ieșire" pe care o trăiește ascetul indian ajuns să fie un „mort în viață". Însăși „dispariția" lui Onofrei, în gara de care Vladimir se miră că se află atât de aproape de pod, ar înclina balanța către asemănarea situațiilor. Căci, înainte de a ajunge să vadă *marea*, Onofrei coboară imediat, după pod, într-o gară despre care povestitorul Vladimir spune că niciodată n-a reușit să-și amintească numele ei. Aceasta este chiar observația cu care se încheie nuvela.

În eterica povestire intitulată *Podul*, peștera din munte ilustrează de la bun început o situație fără ieșire, în care poate ajunge oricare om. Față de peștera platonică ilustrând „situația fără ieșire" în care s-ar găsi foarte puțini oameni, multiforma peșteră eliadescă sugerează ceva esențial legat de condiția umană. Și îl sugerează în modul cel mai subtil cu putință. Fiindcă împreună cu insul prins în interiorul ei, caverna imaginată de marele istoric al religiilor e ciudat de dinamică. Pe măsură ce omul îmbătrânește, peștera își schimbă și ea forma inițială și dimensiunea.

Cu trecerea timpului, omul din peșteră este supus unei ciudate presiuni, care nu-i vine dinăuntru, din dorința de a ieși din peșteră, ci-i vine cumva din afară, prin imboldirea de a căuta neapărat o ieșire. Odată cu scurtarea firului vieții omenești, peștera începe să se micșoreze, până ajunge aproape să-l strivească pe omul care se află în ea. În astfel de situații aparent fără ieșire nu mai ajung doar câțiva oameni aleși. În fapt, oricărui om i se poate întâmpla să trăiască o situație cumplit de disperantă, despre care crede că este fără ieșire.

Cum ar fi, de pildă, trecerea în lumea de dincolo a lui Petre Biriș din *Noaptea de Sânziene*, când era torturat după gratii de temniță comunistă. Chiar și în asemenea situație, practic fără ieșire, filozoful Biriș știe că Iisus Hristos nu-l va părăsi, de aici și mesajul pentru occidentalii des-creștinați: „Există o ieșire".

În nuvela *Podul*, ca provenită de la locotenent, apare precizarea lui Onofrei că ieșirea, pragul, sau podul salvator este acolo când, „din toate părțile te cuprinde frica" (p.203), amestecată cu o indescriptibilă beatitudine.

Mircea Vulcănescu, evocat de Eliade în figura martirizatului deținut Petre Biriș, le spunea tinerilor din temniță, într-o conferință despre sinucidere, că „numai credința îl împacă pe om cu viața sa oricât de mizeră. Meditația doar îl ajută să-și înțeleagă viața... Chiar închis, cel sus-ținut (/ținut deasupra de o credință religioasă) nu este lipsit de libertate, căci în jurul credinței sale el zboară cât dorește. Păstrarea oricărui fel de aripi spirituale anulează starea de prizonierat fizic, păstrând vie în om dorința de a trăi și respectul pentru viața pe care i-a dat-o Dumnezeu" (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Harismele Duhului Sfânt și fotografia „de 14 ani"*, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-fotografie-mircea-eliade/).

Pe ideea din mesajul lui Biriș începe și povestirea *Podul*: Occidentalizat, Vladimir a uitat că s-a născut creștin. Dar Domnul nostru Iisus Hristos nu l-a uitat. Motociclistul Emanuel a venit să-i amintească de Iosafat, tânărul fiu de rege trecut la creștinism din cartea populară *Varlaam și Iosafat*. Vreme de 55 de ani, Vladimir trăise la întâmplare. Viața i se apropia acum tot mai repede de sfârșit. Și o trăise greșit: mai precis, o trăise ca într-un vis, fără să-și dea seama ce se întâmplă cu el. Se rătăcise, uitase de credința creștină, deși în adolescență și în primii ani de tinerețe fusese credincios. „Unii uită câtva timp, dar apoi, deodată își amintesc" (p. 194), scrie Eliade. În cazul lui Vladimir, reamintirea a venit târziu, când nu mai avea mult de trăit. Deja se gândea la priveliștea viei de pe terasă, cum deodată via de la Gorgani „parcă dispare, parcă s-ar fi prăvălit malul, și de acolo nu mai vezi decât marea cât poți cuprinde cu ochii, nu mai vezi decât marea" (p.201).

Pe când Vladimir invoca frumusețea unei asemenea priveliști, Onofrei, călătorul necunoscut cu care au povestit cei trei prieteni plecați de la București, i-a atras atenția că nu poți vedea *marea* dacă n-ai trecut podul de peste Dunăre. Ceea ce, pentru situația în care se afla Vladimir, putea foarte bine să însemne că nu poți vorbi de lumea de dincolo decât după ce ai trecut„podul", adică „pragul" dintre cele două lumi.

Din povestea lui Zamfirescu, bătrâna oarbă, însoțită de tânăra care citește, va trece și ea podul, fiind pe moarte. Ultima dată apăruseră într-o vie de lângă Târgoviște. Zamfirescu le-a văzut pentru că era la cules de vii, „la ei la vie". Pentru creștini, Iisus este cel care apare simbolizat pe icoane ca identificându-se cu vița de vie care crește din trupul Lui.

Străinul Onofrei intervine cu precizarea că Zamfirescu, împreună cu rudele și prietenii lui, se aflau la vie „în mod natural". Aici Onofrei reia cumva ideea naeionesciană că „ortodox te naști", ești în mod natural, nu devii. Pentru că, spune călătorul necunoscut, pe lângă cei care sunt creștini din născare și nu se mai frământă cu întrebări legate de mântuire, există oameni care au pierdut spontaneitatea integrării în „modul natural". Printre ei se găsește locotenentul de roșiori pasionat de spiritualitatea orientală, a cărui viață se desfășoară pe un plan ce poate fi numit „metafizic, teologic".

Alături de locotenent se pune pe sine și Onofrei, interesat de misterele camuflate în lumea devenirii. Peștera lui, situația lui fără ieșire, e provocată de uitare. Onofrei își amintește că a mai fost în via de la Gorgani, dar amintirea îi este foarte vagă. Își amintește doar că își amintește. Dacă ar reuși să-și amintească, ar înțelege dacă a visat sau chiar a fost în acele locuri. Frumosul locotenent a optat pentru lumea simțurilor fără a se lăsa dominat de ea, și fără a o socoti drept realitate ultimă. Din lecturile sale el știe că, pentru unele școli metafizice indiene, mântuirea se dobândește prin renunțarea la fructul actului și că „omul, departe de a participa pasiv la drama Creației" poate transfigura fiecare gest uman, transformându-l în ritual" (Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, 1943).

În planul metafizic în care trăiește locotenentul de roșiori, strugurele roșu și vița-de-vie vor fi semn al beatitudinii. Onofrei le explică celorlalți că ar fi o viță-de-vie crescută din trupul Marii Zeițe, ascunsă printre multele femei cu care face tantrism locotenentul de roșiori.

Înflăcăratul Onofrei, vorbind despre existența pragului, a podului, a unei ieșiri, este întrerupt de Gologan cu exclamația: „Dacă Dumnezeu, pentru păcatele noastre, a lăsat vița-de-vie, de ce totuși este așa de greu?" Înainte îl întrerupsese ca să-și spună și el situația fără ieșire pe care a trăit-o. Povestea lui Gologan este cea a orășenilor din lumea bună. Numai că și istoria petrecăreților se termină cumva pe imaginea icoanei reprezentându-L pe Iisus din trupul căruia crește vița de vie. Aceasta transpare din nostalgia Baronului după tihna sfârșitului de viață într-o vie proprie, „cât ar fi ea de modestă", unde „să lași să îmbătrânească vinul, să-l lași așa zece, douăzeci de ani și tu să stai lângă el fără griji, fără gânduri" (p.201). Și, nu întâmplător, povestitorul este Gologan, după nume un fost închinător la zeul ban, care și-a relatat povestirea neînțelegând cum este cu „situația fără ieșire".

Isabela VASILIU-SCRABA

Note:

[1] Dan Culcer îmi recomandase pe 5 aprilie câteva articole englezești despre Wikipedia. Unele nu s-au deschis. Am putut citi doar „*Wikipedia rotten on the core*" care adăuga observațiilor mele (https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-wikipediaro19/) cifre statistice care le întăreau justețea. Fiindcă putregaiul din miezul wikipediei apărea la vedere prin scăderea numărului de voluntari, creșterea procentului de schimbări îndepărtate, creșterea numărului de utilizatori blocați, fiindcă nu împărtășesc opiniile administratorilor. Era amintită și practica celor două seturi de reguli, una pentru administratori, alta pentru utilizatorii de rand, pe care am subliniat-o încă din 2012. Două noutăți am aflat totuși odată cu citirea textului englezesc. Prima consta în scăderea dramatică a numărului de cereri aprobate pentru rolul de administrator. Desigur pentru a concentra puterea de decizie în mâna acelor administratori care au confiscat enciclopedia on-line. A doua a fost noutatea „scandalurilor" provocate de editorii plătiți să reprezinte punctul de vedere al plătitorilor („pay-to-play scandal")

[2] Prin „Amnesty for Political Prisoners", Ion Rațiu, unul dintre fontatorii organizației, a încercat scoaterea lui Noica din închisoare. Ceea ce nu s-a putut, fiindcă reprezentanții Securității anti-românești l-au mințit cu nerușinare pe delegatul venit din Anglia, spunându-i că filozoful ar fi fost deja în libertate. O altă încercare de eliberare a filozofului din închisoarea politică – unde fusese băgat de turnătorii Zigu Ornea și Pavel Apostol când plagiatorul Ion Ianoși era șef al cenzurii ideologice comunistre (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Harismele Duhului Sfânt și fotografia „de 14 ani"*, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-fotografie-mircea-eliade/) –, a fost prin cumpărare (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *„Pelerina" lui Eliade, sau, Scenarita – formă securisto-comunistă a teoriei conspirației*, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-pelerina-lui-mircea-eliade/). Mircea Eliade – care contribuise cu bani la tentativa de scoatere a deținutului Noica din „statul-închisoare" prin cumpărare (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *„Rinocerizarea" criteriului biografic la un istoric dilematic: Andrei Pippidi*, https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-rinocerizarea/) –, tratează în beletristica scrisă în Occident subiectul temnițelor politice comuniste. După ce a fost până în 1990 un subiect-tabu. Despre temnițele politice nu se poate vorbi liber nici în ziua de azi. Aflată permanent la pândă, poliția gândirii cenzurează cu promptitudine abaterile de la comunista interdicție, nicicând ieșită din uz, confiscând (ca înainte de 1990) memoriile unui fost deținut politic trimise în 2008 de mine în Argentina. Dar chiar recent, pe 17 și pe 18 aprilie 2022 de două ori mi s-au șters replici la niște comentarii pe youtube cuprinzând referiri la eseul meu despre *Wikipedia confiscată*, https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-wikipediaro19/ , la interpretarea pe care am dat-o povestirii *19 trandafiri*, apărută în „Acolada" din martie 2022, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-19trandafiri/, și la nuvela *Dayan*, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-dayan-transparenta-matematica-a-realitatii/.